

TRENTNI POLOŽAJ DEFETTOLOGA U DRUŠTVU

CURRENT STATUS OF SPECIAL EDUCATORS IN SOCIETY

Hodžić Ivana, Begenišić Ognjen

Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Kako je naučnicima teško definisati defektologiju (edukaciju i rehabilitaciju) zbog njene transdisciplinarnosti nije ni čudo što su ljudi nedovoljno upoznati s njenim značenjem kao i stručnjacima koji se njome bave. Danas kada kažemo defektolog (edukator – rehabilitator) mislimo na različite profile, sposobnosti, kompetencije i koristi za djecu i odrasle s teškoćama u razvoju. I ne samo njih nego i sve ostale članove društvene zajednice (vršnjake, roditelje, prijatelje, porodicu, komšije, nastavnike...)

Međutim, postavlja se pitanje koliko je rad i saradnja s defektologom tabu tema današnjice i da li defektolozi (edukatori – rehabilitatori) uživaju ugled u našem društvu. Svjedoci smo da se unazad nekoliko godina promijenila struktura djece s kojom defektolozi rade, promijenio se pristup inkluzivnom obrazovanju te se pojavila velika heterogenost učenika s obzirom na njihove potrebe i zahtjeve. Tako se promijenio i način rada defektologa (edukatora – rehabilitatora). Ali, da li se promijenila svijest društva i prihvatanje ove struke kao izuzetno važne, potrebne i cijenjene u današnjem sistemu obrazovanja i odgoja djece.

Cilj ovog rada jeste prikazati trenutnu informisanost društva o zanimanju defektolog i njegovom opisu posla kao i spremnost na saradnju s defektologom (edukatorom – rehabilitatorom).

Ključne riječi: defektolog, saradnja, škola, teškoće u razvoju

ABSTRACT

As it is difficult for scientists to define defectology (education and rehabilitation) due to its transdisciplinary nature, it is no wonder that people are insufficiently familiar with its meaning as well as the experts who deal with it. Today, when we say defectologist (educator - rehabilitator), we mean different profiles, abilities, competencies and benefits for children and adults with disabilities. And not just them but also all other members of the social community (peers, parents, friends, family, neighbours, teachers ...) However, the question that arises is how much is the work and cooperation with a special educator, a taboo topic today, and whether special educators (educators - rehabilitators) enjoy a reputation in our society. We have witnessed that the structure of children special educators work with has changed in the last few years, the approach to inclusive education has changed and there has been a great heterogeneity of students with regard to their needs and requirements. As a result the way special educators (educators - rehabilitators) work has changed. But has the consciousness of society changed? Have they accepted this profession as extremely important, necessary and valued in today's system of education and upbringing of children?

The aim of this paper is to show the current knowledge of the society about the profession of special educator and their job description as well as the readiness to cooperate with a special educator (educator - rehabilitator).

Key words: special educator, cooperation, school, developmental difficulties

DEFEKTOLOG KAO DIO DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Danas u svijetu preko pola milijarde ljudi ima probleme koje njihov život čine bitno težim od života ostalih ljudi. Ovoj ogromnoj grupi je neophodna posebna pomoć ili njega, odnosno specifičan tretman koji će im pomoći da iskoriste i do maksimuma razviju preostale sposobnosti, kako bi njihova radna sposobnost porasla, a život bio kvalitetniji.

Postoje zanimanja koja mogu biti obavljana prvenstveno ako si human čovjek.

Defektolog (edukator - rehabilitator) je jedno od takvih zanimanja. Defektolozima treba veoma razvijena empatija, vanserijsko strpljenje i želja da dio svog života posvete drugima. Također, potrebna je želja za nesebičnom pomoći i podrškom, kvalitetna komunikacija, uravnoteženost, posvećenost i mnogo ljubavi.

Defektologija je nauka koja ima široke grane. Grana se iz medicine u pedagogiju i na tom putu mnogo je stručnjaka koji predano rade. Međutim, postavlja se pitanje koliko je rad i saradnja s defektologom tabu tema današnjice i da li defektolozi (edukatori – rehabilitatori) uživaju ugled u našem društvu. Statistike ukazuju na pojavu sve većeg broja djece sa urođenim razvojnim smetnjama nastalim kao posljedica djelovanja različitih faktora rizika. Značajna je uloga defektologa u ranom otkrivanju, pravovremenom i tačnom dijagnostikovanju kao i uključivanju takve djece u rani rehabilitacioni tretman. Primjenom rehabilitacionih protokola smanjiće se, ublažiti ili potpuno otkloniti nastanak mogućeg hendikepa kao posljedice djelovanja faktora razvojne ometenosti.

Svjedoci smo da se unazad nekoliko godina promijenila struktura djece s kojom defektolozi rade, promijenio se pristup inkluzivnom obrazovanju te se pojavila velika heterogenost učenika s obzirom na njihove potrebe i zahtjeve. Tako se promijenio i način rada defektologa (edukatora – rehabilitatora). Ali, da li se promijenila svijest društva i prihvatanje ove struke kao izuzetno važne, potrebne i cijenjene u današnjem sistemu obrazovanja i odgoja djece.

Profesionalni identitet se gradi, njeguje, održava i štiti. Možemo se osvrnuti na zemlje u regionu i vidjeti da je građenje profesionalnog identiteta defektologa u Srbiji teklo uzlaznom putanjom decenijskim zalaganjem njenih stručnjaka u radu sa djecom, mladim i odraslim osobama sa smetnjama i poremećajima u ponašanju, da bi on bio doveden u pitanje u prethodnom periodu, od uvođenja inkluzivnog obrazovanja pa

nadalje. Uvođenje inkluzivnog obrazovanja nije doprinijelo unapređenju položaja i uloge defektologa kako bi se to moglo očekivati. Promoteri inkluzivnog obrazovanja nisu bili dovoljno upoznati sa tim šta sve takvo obrazovanje donosi, šta ono znači i koji su nužni preduслови za njegovo uvođenje.

Kao što se vidi, inkluzija je u društvu, medijima i u okviru samih akademskih krugova različito interpretirana, a postizanje i ostvarivanje inkluzivne prakse je još uvijek dinamičan i nezavršen proces. Inkluzija se takođe uglavnom tiče djece sa posebnim potrebama, iako Deklaracija iz Salamanke stavlja u pravi plan i zalaže se za različitost kao kvalitet. Stoga neki autori tvrde, ako je različitost kvalitet, onda bi inkluzivna edukacija trebala da se bavi različitim formama obrazovanja, a ne različitim postignućima iste forme edukacije.

Pregledi literature, sa analizom perspektiva i trendova istraživanja na ovom polju kažu da se većina literature zasniva na :

“istraživanju prakse i strategija sa ciljem poboljšanja akademskog znanja i vještina studenata i učenika sa specijalnim potrebama, u inkluzivnom kontekstu”.

Ovo može da ukazuje na to da edukacija učenika sa posebnim potrebama, bez obzira na to da li se naziva inkluzivna edukacija ili ne, postavlja i rješava pitanja na kvantitativan način, mjereći i procjenjujući u odnosu na “normalnog” učenika. Stoga, edukativna strategija “negativne edukacije” je paradoks sveobuhvatnom cilju inkluzivne edukacije. Dok god se mjeri ono što dijete nije u stanju da uradi, sama teorija i praksa nisu usmjereni ka inkluzivnoj edukaciji.

Rani napori specijalne edukacije u Evropi prema zbrinjavanju pojedinaca sa poremećajima u razvoju i sa hendikepima su tradicionalno bili usmjereni ka kompenzatornim aktivnostima, posebno za djecu sa senzornim poremećajima. Edukativni napori su bili usmjereni ka smanjivanju jaza između “abnormalnog” i “normalnog” te su bili povezani najviše sa medicinskom paradigmom, koristeći se medicinskim parametrima. U okviru ovog medicinskog modela, biološke i psihološke abnormalnosti se razmatraju kao pojedinačna pitanja i problemi. Hendikep se stoga razumije kao biološki i/ili psihološki faktor unutar pojedinca, objašnjen sa aspekta poteškoća i problema koje pojedinac doživljava.

S druge strane, Vigotski, jedan od najvećih autoriteta na polju specijalne edukacije i rehabilitacije, tvrdi da je edukacija učenika i djece sa poteškoćama i poremećajima razvoja kvalitativni problem, a ne kvantitativni:

“dijete, čiji je razvoj ometen i poremećen određenim defektom nije jednostavno dijete manje razvijeno u odnosu na svoje vršnjake. Prije će biti da je ono razvijeno drugačije, u kvalitativnom smislu. Dijete u svakoj fazi svog razvoja predstavlja kvalitativnu jedinstvenost, specifičnu organsku i fiziološku strukturu. Na apsolutno isti način, dijete sa hendikepom predstavlja kvalitativno različit, jedinstven tip razvoja”.

U suštini, vaspitno-odgojni rad defektologa (specijalnih edukatora) se zasniva na rad sa djecom i osobama sa poteškoćama i poremećajima razvoja, sa dosta specifičnosti i razlika u odnosu na rad sa djecom koja imaju uredan razvoj. Rad sa djecom sa posebnim potrebama i sa poremećajima razvoja zahtijeva posebnu metodiku podučavanja i vaspitanja, sa prilagođavanjem vaspitno-obrazovnog programa djeci, te sa drugačijom organizacijom nastave. Kod učenika sa urednim i normalnim razvojem, metodika je daleko uži i jednostavniji pojam, koncept i praksa, dok je metodika vaspitno-odgojnog rada sa djecom i učenicima sa poremećajima u razvoju širi pojam, sa većom kompleksnošću. Rad defektologa, ili specijalnog edukatora se ne ograničava samo na nastavu i podučavanje, već na kompletan proces rehabilitacije i podizanja samostalnosti i sposobnosti učenika koji ima posebne potrebe, ili koji spada u određenu ugroženu grupu te se ne može svesti u neke prosječne vrijednosti. Svi specijalni edukatori moraju da imaju adekvatno razvijene pedagoške i didaktičke metode u radu sa ovom djecom i učenicima, a samu metodiku rada i način edukacije i rehabilitacije određuju fiziološke i psihološke odlike samog učenika.

French i Chopra (2006) smatraju da specijalni edukator (defektolog) ima veliki broj uloga u procesu rehabilitacije i edukacije djece i učenika s teškoćama u razvoju:

- specijalni edukator je obavezan da vrši procjenu intelektualnih i drugih sposobnosti i karakteristika učenika i osoba sa posebnim potrebama, upotrebom formalnih i neformalnih metoda, analizom dokumentacije i bilo kojeg drugog izvora informacija, uz upotrebu svog iskustva pri procjeni,
- početna procjena učenika i osobe sa posebnim potrebama mora da bude upotpunjena redovnim praćenjem njegovog, ili njenog napretka tokom pružanja podrške pri rehabilitaciji i specijalnoj edukaciji, u skladu sa prihvaćenim standardima i protokolima,
- specijalni edukator treba da saraduje sa svim članovima koji učestvuju u rehabilitaciji i osposobljavanju učenika sa posebnim potrebama (pedagozi, psiholozi, drugi specijalni edukatori, itd.), posebno prilikom izrade individualnih programa za učenike sa posebnim potrebama,
- specijalni edukator treba da organizuje i izvodi nastavu individualno (sa pojedinim učenicima koja treba veća pažnja i trud kako bi se efikasno rehabilitovali) i u malim grupama, bilo u okviru učionice, ili van iste,
- specijalni edukator mora da bude osposobljen i spreman raditi i u većim grupama učenika, sa heterogenim sastavom, gdje postoje i učenici sa težim poremećajima razvoja,
- specijalni edukatori treba da budu spremni na tijesnu i blisku saradnju sa redovnim nastavnicima,
- specijalni edukator treba da pomaže pri prilagođavanju nastavnog plana i programa redovne nastave, kako bi se omogućila prava inkluzija (potpuna integracija)

učenika sa blažim poremećajima i manjim posebnim potrebama u redovne tokove nastave i školovanja,

- specijalni edukator treba da učestvuje u odabiru pravog i najadekvatnijeg nastavnog materijala i sredstava, te da pomaže pri dizajniranju istog, sa inovativnim elementima,
- specijalni edukator treba da pruža pomoć i daje savjete prilikom obuke drugih članova rehabilitacionog tima, pomoćnika u nastavi, itd.,
- specijalni edukator treba da bude otvoren za blisku saradnju sa porodicom učenika sa posebnim potrebama, kako bi se plan rehabilitacije i edukacije što efektivnije i efikasnije sproveo u djelo,
- specijalni edukator mora savjesno i odgovorno da obavlja svoje zadatke tokom izvođenja posebne edukacije, te da izrađuje, vodi i ažurira svu neophodnu dokumentaciju, koja služi za praćenje razvoja i napretka učenika sa posebnim potrebama, itd.
- Jasno je da defektolozi ili specijalni edukatori moraju imati razvijen set vještina. Ove vještine su *conditio sine qua non* za sprovođenje plana rehabilitacije učenika sa posebnim potrebama, a one obuhvataju:
  - visok stepen profesionalizma, odgovornosti i pouzdanosti pri radu sa učenicima sa posebnim potrebama,
  - prepoznavanje najpogodnijih modaliteta nastave, u skladu sa potrebama učenika,
  - sposobnost precizne procjene i evaluacije razvoja i napretka učenika,
  - dobro poznavanje svih elemenata savremenih modaliteta specijalne edukacije i nastave,
  - sposobnost analize specijalne nastave, prepoznavanja nedostataka iste, te mijenjanje i prilagođavanje nastave, kako bi se ista što bolje prilagodila potrebama učenika,
  - sposobnost, umijeće i razvijen set vještina za rad sa cijelim spektrom različitih poremećaja razvoja kod učenika sa posebnim potrebama.

CILJ I METODOLOGIJA

Cilj istraživanja bio je prikazati trenutnu informisanost društva o zanimanju defektolog i njegovom opisu posla kao i spremnost na saradnju s defektologom (edukatorom – rehabilitatorom).

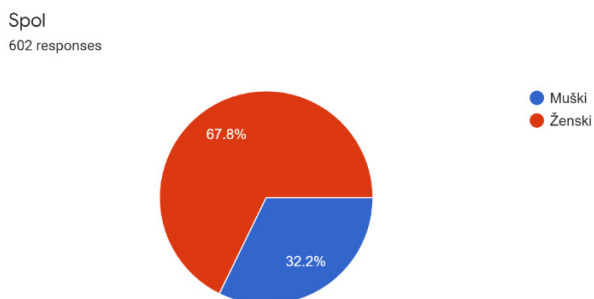
Način prikupljanja informacija bio je web upitnik koji je zbog svoje ekonomičnosti i dostupnosti postao jedna od vodećih metoda prikupljanja i obrade podataka.

Ciljna grupa bili su web korisnici koji ne rade u istoj ili sličnoj struci, različitog uzrasta i stručne spreme. Ukupno je bio 581 ispitanik.

Istraživanje je trebalo odgovoriti na nekoliko ključnih pitanja:

- Da li su ispitanici čuli za zanimanje defektolog (edukator – rehabilitator)
- Da li znaju čime se bavi defektolog (edukator – rehabilitator)
- Da li su upoznati radi li defektolog u školi koju pohađa njihovo dijete
- Da li bi pristali da sa njihovom djecom radi defektolog

U istraživanju je učestvovalo ukupno 581 ispitanika, od toga 67.8% ženskog spola i 32.2% muškog spola.

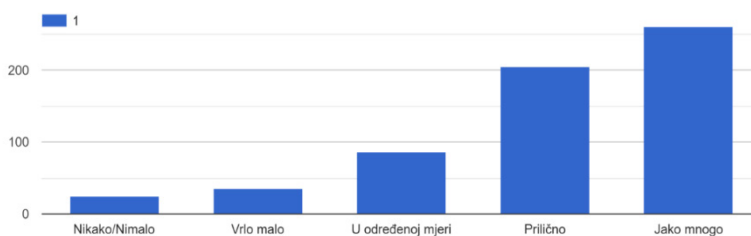
Prosječna starost ispitanika bila je 36 godina.

Visoku stručnu spremu imalo je 263 ispitanika dok je 318 ostalih (VŠS, SSS, NKV...)

REZULTATI

Ključno pitanje 1: Da li su ispitanici čuli za zanimanje defektolog?

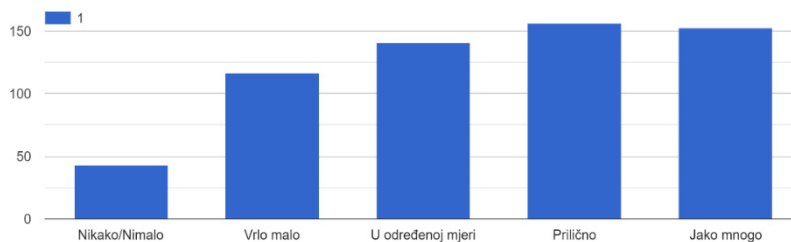
Da li ste čuli za zanimanje defektolog (edukator - rehabilitator)

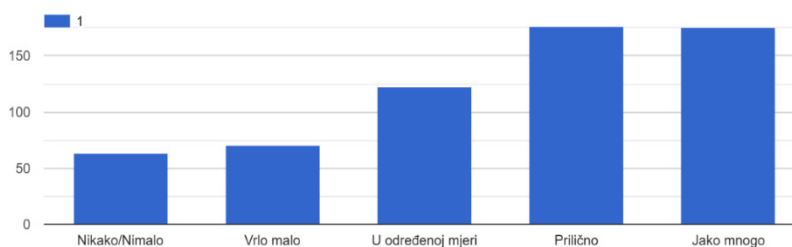
Nikako i vrlo malo: 56; U određenoj mjeri: 85; Prilično i jako mnogo: 440

Da li ste u medijima čuli za zanimanje defektolog (edukator – rehabilitator)

Nikako i vrlo malo: 160; U određenoj mjeri: 141; Prilično i jako mnogo: 280

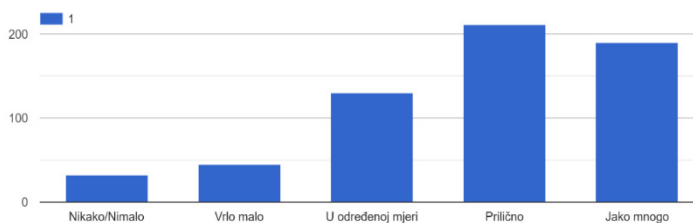
Da li ste upoznati sa tim da je defektologija (specijalna edukacija i rehabilitacija) zasebna nauka

Nikako i vrlo malo: 135; U određenoj mjeri: 122; Prilično i jako mnogo: 324

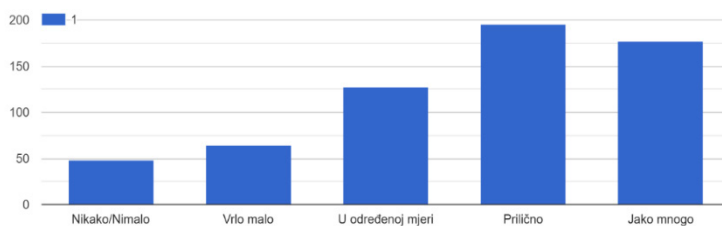
Ključno pitanje 2: Da li ispitanici znaju čime se bavi defektolog (edukator – rehabilitator)?

Da li ste upoznati čime se bavi defektolog (edukator – rehabilitator)

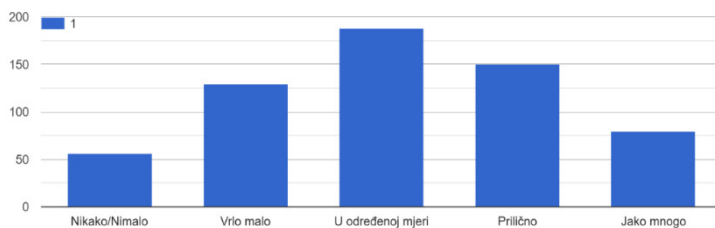
Nikako i jako malo: 78; U određenoj mjeri: 128; Prilično i jako mnogo: 375

Da li ste upoznati sa kojom populacijom ljudi/djece rade defektolozi (edukatori – rehabilitatori)

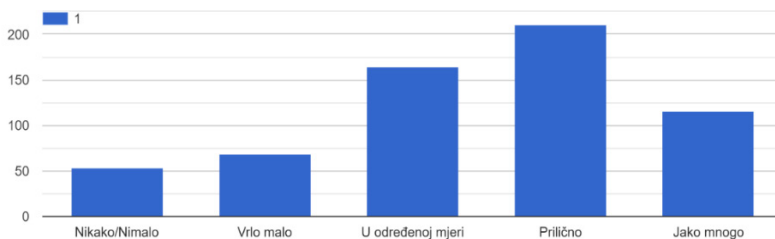
Nikako i jako malo: 112; U određenoj mjeri: 127; Prilično i jako mnogo: 324

Koliko znate o oblastima rada defektologa (edukatora - rehabilitatora)

Nikako i jako malo: 184; U određenoj mjeri: 185; Prilično i jako mnogo: 212

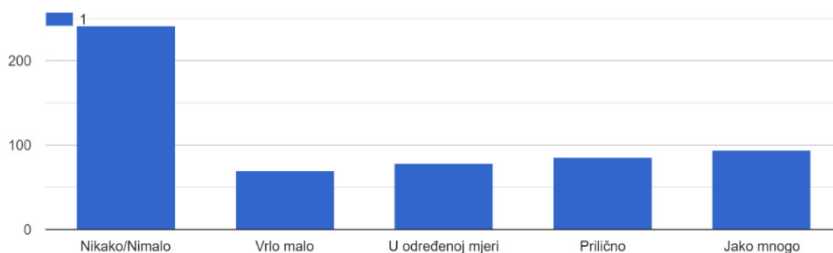
Da li znate u kojim ustanovama rade defektolozi (edukatori -rehabilitatori)

Nikako i jako malo: 123; U određenoj mjeri: 166; Prilično i jako mnogo: 292

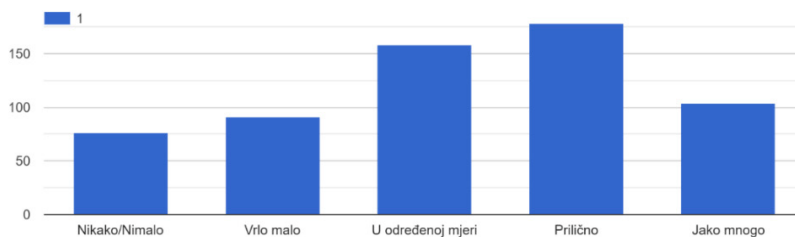
Ključno pitanje 3: Da li su ispitanici upoznati radi li defektolog (edukator – rehabilitator) u školi koju pohađa njihovo dijete?

Da li ste upoznati da li u školi koju pohađa Vaše dijete radi defektolog (edukator – rehabilitator)

Nikako i jako malo: 323; U određenoj mjeri: 78; Prilično i jako mnogo: 180

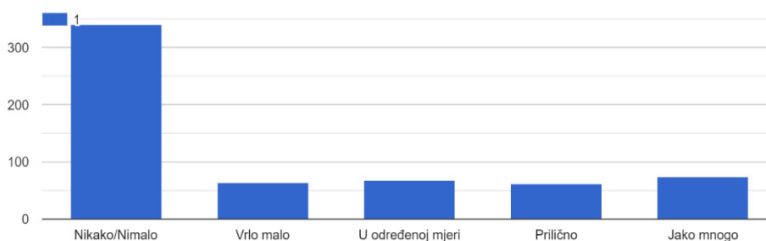
Da li ste upoznati s tim da defektolozi ne rade samo s djecom/odraslima s intelektualnom ometenošću

Nikako i jako malo: 167; U određenoj mjeri: 156; Prilično i jako mnogo: 258

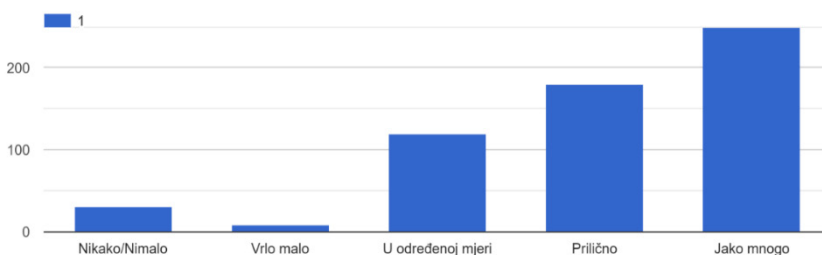
Ključno pitanje 4: Da li bi ispitanici pristali da sa njihovom djecom radi defektolog (edukator – rehabilitator)?

Da li ste imali saradnju sa defektologom (edukatorom- rehabilitatorom)

Nikako i vrlo malo: 250; U određenoj mjeri: 68; Prilično i jako mnogo: 123

Da li bi pristali da sa Vašim djetetom radi defektolog (edukator – rehabilitator)

Nikako i vrlo malo: 40; U određenoj mjeri: 120; Prilično i jako mnogo: 421

ZAKLJUČAK

Iako su ispitanici u velikoj mjeri čuli za zanimanje defektolog većina njihovih odgovora našla se između pozitivnih i negativnih parametara. To nam govori da se o defektologiji (edukaciji i rehabilitaciji) zna ali nedovoljno i ne onoliko koliko ta nauka zaslužuje da zauzme mjesto u našem društvu.

Posebno je važno informisati društvo o radu defektologa u školama i o potrebi za angažmanom defektologa (edukatora – rehabilitatora).

Na pitanje o saradnji s defektologom (edukatorom – rehabilitatorom) više od pola ispitanika odgovorilo je da nije imalo saradnju. To nam govori da su nedovoljno upoznati sa načinima i vrstama saradnje koje mogu ostvariti.

Nedovoljna informisanost društva o segmentima i širini rada defektologa dovodi do negativnih stavova prema ovoj struci ali i segregacije djece koja su uključena u neki vid rada s defektologom.

Istraživanje je pokazalo da se putem medija može vršiti veći uticaj na društvo i na taj način pružiti više informacija o vrstama tretmana koje pružaju defektolozi (edukatori – rehabilitatori).

LITERATURA

1. Amor, A.M. et al. (2018). International perspectives and trends in research on inclusive education: A systematic review. *International Journal of Inclusive Education*, 1(19)
2. Barton, L. (1997). Inclusive education: romantic, subversive or realistic? *International Journal of Inclusive Education*, 1(3)

3. Ćirić Lj., Slavnić S., (2011). Uvod u defektologiju, FASPER Beograd, Skripta 22.03.2011.god.,15-23.
4. Florian, L. & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5)
5. French, N. K., & Chopra, R. V. (2006). Teachers as Executives. *Theory Into Practice*, 45(3)
6. G. Savić, M. Zotović (2011). *Značaj i uloga defektologa u ranom tretmanu djece sa smetnjama u razvoju*. Teslić: Seminar za defektologe Republike Srpske
7. Hodžić, S. (2017). *Smjernice za rad defektologa/edukatora – rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi*. Tuzla: OFF-SET Tuzla
8. M.Šćepanović (2019). *Položaj i uloga defektologa danas; Društvo defektologa Vojvodine, Novi Sad*
9. Skidmore, D. (1996). Towards an integrated theoretical framework for research into special educational needs. *European Journal of Special Needs Education*, 11(1)
10. Vygotsky L.S. (1993), *The collected works of LS Vygotsky, Vol 2: The fundamentals of defectology*. New York: Plenum